

Börsbubblan i USA

av Börje Lindström

Lappland, 1 september 1999

Den amerikanska centralbankens värderingsmodell visade i somras att USA-börsen var övervärderad med 50 procent.

Japans biträdande finansminister Eisuke Sakakibara - Mister Yen - meddelade i samma veva att han tänkte avgå eftersom han inte ville "reda upp Japans ekonomi när Wall Street kraschar". USA:s finansminister Robert Rubin, en gång mäklare på Wall Street, avsåg också han sig sitt arbete.

Praktiskt taget alla aktieägare är i dag medvetna om faran för en krasch, men liksom alla spekulanter före dem ignorerar de varningarna i övertygelsen om att "det är annorlunda den här gången".

Masspsykologi

Från Wall Street till London, från Las Vegas till spelhörnan i Domusbutiken i Vilhelmina spekulerar människor i aktier eller sätter sina sista slantar på spel i den största globala spekulationsmanin någonsin.

Vi bevittnar i dag ett masspsykologiskt fenomen där även de försiktigaste av småspararna blivit förhäxade av tanken på lättförtjänta rikedomar.

Över hela världen har miljontals rekorderliga människor förvandlats till vilt spekulerande och djupt spelberoende "aktiehajar" och "traders" som utan att blinka satsar hus och hem på börsroulettens högoddsare.

Bland de anekdotiska bevisen för att 1990-talets spekulering är av en större magnitud än 1920-talets märks att president Clinton vill att den amerikanska staten skall börja spela på börsen, allt medan Kinas kommunistparti uppmanar landets fattigbefolkning att köpa aktier och Barbara Streisand blivit en day-trader.

Finansiell Titanic

Vi är alla olyckligtvis ombord en finansiell Titanic som i full fart styr genom världens bälte av skuldberg. Vid rodret står USA:s centralbankschef Alan Greenspan, vilken anses kunna förhindra undergången bland annat därför att han i detalj studerat Wall Street-kraschen 1929.

Men igen nedgång är den andra lik. Och om

nu Greenspan kan förhindra en krasch borde han rimligtvis ha kunnat sätta stopp för den spekulering vilken han varnade för i december 1996. Då stod Dow Jones aktieindex kring 6000 punkter. Sommaren 1999 hade indexet, varningarna till trots, i full fart passerat 11000-nivån.

Låt det vara sagt att ingen centralbankschef kan, när väl den spekulerande delen av mänskligheten hamnar i paniktillstånd, förekomma en finansiell katastrof på en övervärderad marknad mitt i en global skuldskris.

Däremot kan en centralbankir med lite tur skjuta upp den oundvikliga genomklappningen en smula, förutsatt att han är beredd att blåsa bubblan än större varje gång ett bankrott Ryssland, Brasilien eller Argentina hotar rasera förtroendet för det kapitalistiska systemet.

Greenspan sänkte korträntorna och pumpade framgångsrikt in väldiga summor med nya pengar i USA:s banksystem vid börskraschen 1987 och skuldskrisen i Asien 1997. Greenspan gjorde det igen, i än större skala, hösten 1998 för att sätta stopp för en ny krasch på Wall Street - och därmed en krasch i hela världen.

Dessa brandkårsuttryckningar med bensin till en flammande spekulationsbrasa har emellertid förvandlat USA till en låneekonomi som påminner om Sverige och Japan i slutet av 1980-talet - just innan finansbubblorna sprack.

Fartblind galenskap

Fartblinda av uppgångarna har USA:s banker och hypoteksinstitut till höger och vänster lånat ut väldiga belopp till aktieköp, husköp och konsumtion. De amerikanska hushållens nettoskuldsättning är i dag lika hög som under 1930-talets depressionsår.

En illustration till det bristande finansiella omdömet är den amerikanska bank vilken hade som affärsidé att bara låna ut till dem som inte fick låna på annat håll, ty från dessa skuldhaverister kunde BestBank ta ut de högsta räntorna.

Ett annat exempel är de hundratals börsbolag som med jättelika lån köpt tillbaka sina egna aktier i syfte att höja börskursen och därmed

värdet på chefernas aktieoptioner. Detta har gjort cheferna rika men företagen fattiga - företaget och inte VD:n har ju lånat pengarna.

Bevisen för USA:s finansiella galenskap är legio, men så länge lånekarusellen snurrar är det sociala humöret i USA milt sagt euforiskt. Aldrig någonsin har börsen stigit så mycket som de senaste åren - och aldrig någonsin har det varit så populärt att åka till Las Vegas.

"Alla blir rika utom jag!" Newsweek 1999. En kongenial illustration till den största spekulationsmanin sedan 1720.

Eviga uppgångar

Det amerikanska samhället är genomsyrat av spekulationen. Dygnet runt sänder TV-stationen CNBC ut finansnyheter till allmänheten, allt medan dagstidningarna i de bestämdaste ordalag uppmanar sina läsare att köpa aktier.

På några idrottsarenor visar de elektroniska skyltarna inte bara poängen lagen emellan utan också de senaste aktiekurserna från Wall Street. Det stora och ibland enda samtalsämnet när amerikanerna träffas på sina partyn är vilka aktier man skall köpa.

Prognoserna om eviga kursuppgångar avlöser vandra. När Dow Jones index i mars 1999 för första gången passerade 10000-strecket meddelade genast ett par ekonomer att den rätta nivån för indexet var "36000 - i morgon". I bok efter bok målas framtiden upp i de ljusaste färger och rekordet hittills innehålls av den

författare som spår att indexet skall nå 100000 punkter.

Över 100 miljoner amerikaner har vid det här laget satsat en betydande del av sin förmögenhet på börsen. Många har intecknat sina hus, överskridit sina kreditkortsgränser eller lånat på sin nästa månadslön för att köpa sina aktier.

1929 spekulerade endast drygt en miljon amerikaner på Wall Street, de flesta av dem var rika eller förmögna och hade råd att förlora. Dagens spekulanter är i huvudsak medelklass-amerikaner med begränsade tillgångar. Miljon-tals av dessa godtrogna "Joe Sixpack" kommer att få gå från hus och hem när den stora nedgången kommer.

Livsdrömmar

Hala Gabriel är en av 1990-talets spekulanter. I somras berättade hon i Los Angeles Daily News att hon 1996 "fick en vision av en gravsten" på kontoret. Därefter sade hon upp sig, flyttade in i en liten lägenhet och satsade allting hon ägde på USA-börsens internetaktier.

För att ha råd till hyra och mat lånade Gabriel pengar av sin mäklare. De två var överens om att det var bättre att leva på lån "än att sälja aktier som går upp med mellan 10 och 200 procent om året."

Liksom de flesta andra köper Gabriel aktier för att få pengar att förverkliga sina livsdrömmar. Hon vill bli filmregissör och vinsterna från aktierna skall betala hennes utbildning såväl som den Mercedes hon köpt för lånade pengar.

När internetaktierna störtök med 30-50 procent i våras blev Hala Gabriel nervös, men eftersom "det bara var en pappersförlust" bestämde hon sig för att rida ut stormen. Liksom alla andra är Gabriel maranathamässigt övertygad om att ett kursfall bara varar några månader innan det är dags för idel nya kursrekord. Så långt Gabriel.

Mördade aktiemäklare

En 44-årig manlig spekulant i Atlanta hade inte samma portion is i magen som Gabriel. I slutet av juli mördade han sina aktiemäklare. Innan han sköt dem lär han ha sagt "Jag hoppas det här inte förstör er börsdag." Mannen hade gjort stora förluster på sina aktieinnehav. 12 personer omkom.

Vad som har glömts bort i USA:s börsyra är att majoriteten av USA-börsens tusentals aktier och aktiefonder nådde sin topp i april 1998 och därefter har fallit tillbaka. Endast ett fåtal stora

aktier fortsatte att stiga till nya rekordnivåer, det är dessa börsgungans tungviktare som det senaste året ensamma lyft upp aktieindexen.

Detta fenomen att den breda uppgången smalnat av återfinns på de flesta av världens börser och är ett av tecknen på att spekulationsmanin lider mot sitt slut. Frågan är bara när slutet kommer. Att det kommer är ställt utom allt tvivel, ty stora spekulationer slutar alltid med en krasch. Ju större uppgången varit, desto våldsammare blir kraschen.

Bubbeltoppar

Onsdagen den 25 augusti 1999 gjorde Dow Jones index åter ett nytt rekord när indexet stängde på 11326 punkter. Flera av de stora amerikanska kapitalplaceringarna var vid det här laget övertygade om att börsen skulle krascha, men de behöll ändå sina aktier för att inte missa den sista rusningen uppåt.

I resten av världen varnade också, i likhet med Mister Yen, ett stort antal politiker och ekonomer för att USA-börserna var en bubbla och att en Wall Street-krasch var att vänta inom kort.

Det är dock viktigt att veta att alla riktigt stora "bubbeltoppar" alltid - även under det Romerska rikets dagar - har berott av att det globala kapitalet sökt sig till ett och samma ställe och sedan på en och samma gång flytt därifrån. Så var till exempel fallet med Wall Street 1929 och med Tokyobörserna 1990. Så är knappast fallet med Wall Street 1999.

Utlänningarna har de senaste åren i stort sett hållit sig undan de amerikanska aktierna eftersom de varit rädda för att Wall Street skall krascha. Detta har gjort att det globala kapitalet ännu inte rusat in på USA-börserna.

Förmodligen låter därför den stora kraschen vänta på sig till dess japanerna och européerna blåser faran över och alla på en gång kastar sig över de amerikanska aktierna. I ett sådant scenario kan Dow Jones index inom några få år nå upp till gissningsvis 15000-20000 punkter.

Djup nedgång väntar

Men även om nu inte USA-börserna bildat en sannskyldig bubbeltopp tycks en djup nedgång vänta i höst och vinter - ett börsfall med 30-40 procent fram till våren 2000 skulle inte förvåna - ty det råder ingen tvekan om att USA-börserna utlänningarna förutom är en aktiebubbla av kolossalformat.

I juni 1999 värderades USA-börserna till 13,5 biljoner dollar - 150 procent av USA:s BNP. Nästan dubbelt så högt som i juni 1929 när USA-börserna värderades till 81 procent av dåtidens BNP. Tilläggas bör att världens totala BNP är 25 biljoner dollar.

Framtiden är naturligtvis omöjlig att förutspå. Slutkraschen kan förstås komma redan denna höst, även om det ur ett historiskt perspektiv är sannolikare att den låter vänta på sig fram till 2002-2003. Osvuret är dock bäst.

Det enda man med säkerhet kan påstå - och leda i bevis - är att de anglosaxiska aktierna endast en gång tidigare varit så övervärderade som nu. Detta var inte 1929 utan 1720, alltså under Söderhavsbubblans och Mississippibubblans sista dagar.

Vi kan alltså - inom några få år - stå inför en spekulanternas psykologiska förändring som världen inte skådat på nära 300 år. Om så kommer vi alla att märka att våra liv blivit omgärdade med vrakgods från en stor förlisning.

Artikeln är hämtad från borjelindstrom.se